

Sygn. akt II Ca 137/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 kwietnia 2016 r.

Sąd Okręgowy w Białymstoku II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Bożena Sztomber (spr.)
Sędziowie:	SSO Renata Tabor SSR del. Krzysztof Prutis
Protokolant:	st. sekr. sąd. Monika Gąsowska

po rozpoznaniu w dniu 13 kwietnia 2016 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W.

przeciwko K. J.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Rejonowego w Białymstoku

z dnia 3 grudnia 2015 r. sygn. akt I C 2418/15

I. oddala apelację;

II. zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 2.400 (dwa tysiące czterysta) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu odwoławczym.

UZASADNIENIE

Powód (...) S.A. z siedzibą w W. wniósł o zasądzenie od pozwanej K. J. kwoty 20.436,97 zł z odsetkami ustawowymi od 20 czerwca 2014 r. do dnia zapłaty oraz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego oraz kosztów opłaty od pełnomocnictwa według norm przepisanych.

Nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym, wydanym w sprawie sygn. akt I Nc 8277/15 w dniu 3 września 2015 r. Sąd Rejonowy w Białymstoku uwzględnił w całości żądanie powoda.

Sprzeciw od tego nakazu zapłaty złożyła pozwana. Wniosła o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie kosztów procesu wraz z kosztami zastępstwa procesowego według norm przepisanych oraz kwoty 17 zł tytułem opłaty skarbowej od pełnomocnictwa.

Wyrokiem z dnia 3 grudnia 2015 r. Sąd Rejonowy w Białymstoku zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 20.436,97 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 20 czerwca 2014 r. do dnia zapłaty (pkt I). Odstąpił od obciążania pozwanej kosztami procesu (pkt II).

Sąd I instancji ustalił, że Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Białymstoku A. B. na wniosek wierzyciela K. J. wszczęła postępowanie egzekucyjne przeciwko spółce (...) spółce z o.o. w B. (po zmianie nazwy (...) sp. z o.o.). W toku prowadzonych czynności egzekucyjnych pismem z dnia 9 maja 2013 r. dokonała zajęcia wierzytelności przysługujących dłużnikowi od powoda – (...) S. A. na podstawie art. 895 k.p.c. Pismo zawierało pouczenie jak w art. 896 k.p.c.

W odpowiedzi na zajęcie powód pismem z dnia 22 maja 2013 r. wniósł o przedłużenie terminu na złożenie oświadczenia zgodnie z artykułem 896 § 2 pkt 1 i 2 k.p.c. ze względu na skomplikowany stan faktyczny oraz konieczność skompletowania odpowiednich dokumentów. Następnie pismem z dnia 28 maja 2013 r. złożył oświadczenie w trybie powołanych przepisów, że posiada wierzytelności wobec (...) spółki z o.o., które wymienił w oświadczeniu i jednocześnie poinformował, że powstrzymał się od spełnienia świadczenia na rzecz dłużnika i zamierza dokonać potrącenia wierzytelności, jakie posiada wobec (...) sp. o.o. Pismem z 7 czerwca 2013 r. komornik wezwał do realizacji zajęcia, jednocześnie informując, że powodowi w przypadku braku realizacji zajęcia może grozić odpowiedzialność odszkodowawcza względem wierzyciela oraz grzywna wymierzona na podstawie art. 902 k.p.c. w związku z art. 886 k.p.c. W dniu 26 czerwca 2013 r. na konto komornika powód przelał kwotę 23.277,49 zł. W tytule przelewu wskazał: (...) (...) SPÓŁKA Z O. O.". Pismem z dnia 16 czerwca 2014 r. komornik poinformował powoda, że w dniu 26 czerwca 2013 r. na jego konto wpłynęła kwota 23.277,40 zł, z której po potrąceniu kosztów postępowania egzekucyjnego przelano na konto wierzyciela tytułem należności kwotę 20.436,97 zł.

Jak wynikało z ustaleń Sądu Rejonowego, w dniu 25 lutego 2012 r. w B. pomiędzy (...) spółką o.o. jako faktorem a (...) spółką z o.o. jako klientem została zawarta umowa faktoringowa. Wraz z tą umową strony zawarły również umowę cesji wierzytelności, zgodnie z którą (...) spółka z o.o. przelała wierzytelności powstałe z tytułu dostaw i usług na rzecz (...) spółki o.o. W dniach 14 stycznia 2013 r., 25 lutego 2013 r., 28 lutego 2013 r. z tytułu wykonania usług (...) sp. z o.o. wystawiła na rzecz powoda następujące faktury VAT, które zostały opatrzone pieczętką informującą o przeniesieniu wierzytelności na (...) spółka z o.o.: numer (...) na kwotę 9.008, 54 zł z terminem płatności na dzień 13 luty 2013 r.; numer (...) na kwotę 9.453,48 zł z terminem płatności na dzień 27 marca 2013 r.; numer (...) na kwotę 6.642,00 zł z terminem płatności na dzień 30 marca 2013 r. oraz numer (...) na kwotę 6.321,27 zł z terminem płatności na dzień 30 marca 2013 r.

Pismem z dnia 11.06.2014. powód wezwał pozwaną do zapłaty kwoty 23.277,40 zł tytułem zwrotu nienależnego świadczenia. Zajęte na podstawie pisma z dnia 9 maja 2013 r. w sprawie (...)wierzytelności i przelane przez (...) S.A. na rachunek komornika, wynikały z faktur VAT wystawionych przez (...) spółkę z o.o. na rzecz (...) S.A. o nr (...), (...), (...).

Sąd I instancji wskazał, iż ustalony stan faktyczny nie budził sporu pomiędzy stronami. Obie strony w zasadniczej części oparły się na ustaleniach zawartych w uzasadnieniach do wyroków Sądu Rejonowego dla miasta stołecznego Warszawy z dnia 09 maja 2014 r. w sprawie XVI GC 2073/13 i Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 22.01.2015. w sprawie XXIII Ga 1450/14.

Sąd Rejonowy zaznaczył, że nie budziło wątpliwości, iż powód z uwagi na zawartą z przez dłużnika - (...) spółkę z o.o. umowę cesji wierzytelności obejmującą między innymi wierzytelności z jego faktur, nie był zobowiązany do świadczenia na rzecz dłużnika, lecz bezpośrednio na rzecz cesjonariusza. Z treści ustaleń poczynionych w ww. postępowaniach wynikało, że zapłaty takiej wcześniej dokonywał bezpośrednio (...) spółce z o.o. W momencie

zajęcia wierzytelności nie ujawnił jednak tego faktu przed komornikiem. Na wezwanie komornika dokonał zapłaty kwoty 23.277,40 zł. Konsekwencją zapłaty dokonanej przez powoda, było zakończenie postępowania egzekucyjnego postanowieniem z dnia 27 czerwca 2013 r.

Jako podstawę dochodzenia kwoty określonej pozwem, powód powołał prawo żądania zwrotu wypłaconej przez komornika wierzycielce K. J. kwoty 20.436,97 zł jako świadczenia nienależnego.

W tym kontekście Sąd I instancji podkreślił, odwołując się do treści art. 410 § 2 k.c., zaznaczył, że strony nie kwestionowały tego, iż powód nie był zobowiązany do świadczenia na rzecz dłużnika (...) spółki. z o.o. Powód broniąc się w sprawach rozpoznawanych przed sądami (...) podnosił, że nie miał wiedzy o zawartej umowie cesji, czemu sądy obu instancji nie dały wiary. Ostatecznie powód ustalenia faktyczne dokonane w sprawach Sądu Rejonowego dla miasta stołecznego Warszawy -XVI GC 2073/13 i Sądu Okręgowego w Warszawie - XXIII Ga 1450/14 uczynił podstawą swego żądania. Wiedza powoda w tym zakresie wyłączałaby możliwość dokonania zwrotu świadczenia nienależnego, chyba że spełnienie świadczenia nastąpiło z zastrzeżeniem zwrotu albo w celu uniknięcia przymusu lub w wykonaniu nieważnej czynności prawnej (art. 411 pkt 1 k.c.). W tym konkretnym przypadku powód twierdził, że działał pod przymusem komornika.

Sąd Rejonowy wskazał, że z treści art. 411 pkt 1 k.c. wynika, że kto świadczył wiedząc, że nie jest zobowiązany, może odzyskać świadczenie, jeśli działał w celu uniknięcia przymusu. Zwrot ten należy interpretować szeroko. Obejmuje on wypadki grożącego przymusu albo przymusowego położenia. Chodzi tu o wszystkie te sytuacje, gdy ktoś świadczy w celu ochrony własnych praw podmiotowych, niekoniecznie bezpośrednio związanych z samym świadczeniem. Zdaniem Sądu I instancji, nie sposób zaakceptować linii orzeczniczej idącej w odmiennym kierunku. Przyjęcie wąskiego rozumienia działania w celu uniknięcia przymusu i co za tym idzie wyłączenie kondycji prowadzić musiałoby do rozstrzygnięć dla solvensa (zubożonego) krzywdzących. Najczęstszym i najbardziej klasycznym przykładem świadczenia w celu uniknięcia przymusu jest świadczenie w związku z egzekucją, np. celem uniknięcia licytacji czy w ogóle w obliczu przemożnej siły państwa.

W ocenie Sądu I instancji wezwanie trzeciodłużnika do spełnienia świadczenia pod rygorem zastosowania grzywny czy odpowiedzialności odszkodowawczej wobec wierzyciela jest klasycznym działaniem pod przymusem i to przymusem organu egzekucyjnego, reprezentującego państwo. Nie sposób było przyjąć tu interpretacji strony pozwanej, że było to tylko standardowe pouczenie zawarte w wezwaniu dłużnika. Za pouczeniem tym idą bowiem konkretne skutki majątkowe niekorzystne dla trzeciodłużnika. Nie poddanie się wezwaniu komornika niewątpliwie zakończyłoby się ukaraniem go karą grzywną, co jest nierzadką praktyką w toku postępowań egzekucyjnych. Oceniając obiektywnie sytuację wobec której stanął powód, zdaniem Sądu Rejonowego uznać należało, że spełnił on świadczenie pod wpływem przymusu. Jednocześnie trudno znaleźć przyczyny, dla których wierzyciel miałby utrzymać się z korzyścią, którą udało mu się wyegzekwować od przypadkowej osoby. Dlatego za trafne uznał Sąd I instancji stanowisko Sądu Najwyższego, wyrażone w wyroku z dnia 09.08.2012 r. (V CSK 372/11), zgodnie z którym dla przyjęcia, że świadczenie spełniono pod wpływem przymusu nie jest konieczne ustalenie, czy rzekomy dłużnik mógł sprzeciwić się egzekucji za pomocą środków procesowych.

Mając powyższe okoliczności na uwadze Sąd I instancji na podstawie art. 410 k.c. w zw. z art. 411 pkt 1 k.c. zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 20.436,97 zł, stanowiącą równowartość sumy jaką wierzycielka uzyskała w wyniku zajęcia wierzytelności.

Odsetki ustawowe od tej kwoty zasądzone zostały zgodnie z żądaniem pozwu od dnia następującego po wezwaniu pozwanej do zapłaty na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c.

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku wywiodła pozwana, zaskarżając go w części tj. w punkcie I. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzuciła naruszenie przepisów postępowania, mające istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, a mianowicie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego i należytego

rozważenia całości materiału dowodowego zebranego w sprawie, a w konsekwencji – poczynienie ustaleń sprzecznych z zebraniem materiałem dowodowym wyrażających się w uznaniu, iż:

1. **powód dokonując w dniu 26 czerwca 2013 r. zapłaty na konto komornika kwoty zajętej wierzytelności działał pod wpływem przymusu organu egzekucyjnego, podczas gdy z okoliczności przedmiotowej sprawy potwierdzonych jednoznacznym materiałem dowodowym wynika, że powód po otrzymaniu zawiadomienia o zajęciu wierzytelności, mimo obiektywnej ku temu możliwości, nie podjął żadnych przewidzianych prawem czynności zmierzających do ograniczenia bądź uniemożliwienia kontynuowania egzekucji, a przede wszystkim nie wykonał zobowiązania komornika i nie złożył oświadczenia, o jakim mowa w art. 896 § 2 pkt 1 k.p.c., lecz bez jakiegokolwiek sprzeciwu uznał roszczenie i dokonał wpłaty zajętej wierzytelności powód (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w W., czym wprowadził w błąd komornika, nie informując o umowie factoringu zawartej przez spółkę (...) sp. z o.o. oraz o cesji wierzytelności przysługujących (...) sp. z o.o. na rzecz (...) sp. z o.o.,**

2. **wezwanie trzeciodłużnika do spełnienia świadczenia pod rygorem zastosowania grzywny czy odpowiedzialności odszkodowawczej wobec wierzyciela jest klasycznym działaniem pod przymusem organu egzekucyjnego, reprezentującego przymus państwa.**

Wskazując na powyższe, skarżąca wносиła o zmianę zaskarżonego wyroku w punkcie I, poprzez oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów procesu za postępowanie przed Sądem I i II instancji, z jednoczesnym wyodrębnieniem kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych.

Odpowiedź na apelację złożył powód, wnosząc o jej oddalenie oraz zasądzenie od pozwanej na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja pozwanej nie zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd Rejonowy poczynił w niniejszej sprawie prawidłowe ustalenia faktyczne i dokonał niewadliwej, odpowiadającej wymogom przepisu art. 233 § 1 k.p.c., oceny zgromadzonego materiału dowodowego, co prowadziło do wniosku, iż roszczenie strony powodowej – dotyczące zwrotu nienależnie spełnionego na rzecz pozwanej świadczenia – zasługiwało na uwzględnienie.

Powtórzyć należy za Sądem I instancji, że stan faktyczny, a jakim mamy do czynienia w przedmiotowej sprawie, pozostawał poza sporem. Kwestią kluczową dla rozstrzygnięcia było zaś stwierdzenie, czy powód dokonując w dniu 26 czerwca 2013 r. przelewu na konto Komornika Sądowego A. B. zajętej wierzytelności, uczynił to w celu uniknięcia przymusu, stosownie do regulacji art. 411 pkt 1 k.c. To z kolei wymagało przyjęcia jednej z interpretacji pojęcia „w celu uniknięcia przymusu” – szerokiej, za którą opowiedział się Sąd Rejonowy i która jest przywoływana w orzecznictwie Sądu Najwyższego, na które powoływał się Sąd I instancji – bądź wąskiej, do jakiej skłaniała się w treści apelacji skarżąca. W ocenie Sądu Odwoławczego rację ma Sąd Rejonowy uznając, że zasadne jest przyjęcie szerokiej interpretacji zwrotu „w celu uniknięcia przymusu”. Podkreślenia wymaga, iż chodzi tutaj o takie sytuacje, w których spełnienie świadczenia następuje w celu ochrony własnych praw podmiotowych, nawet gdy nie są one bezpośrednio powiązane z tym świadczeniem, i to niezależnie od podjętej obrony. Pojęcie to obejmuje wszystkie przypadki grożącego przymusu albo przymusowego położenia. Działanie to nie może być wówczas uznane za dobrowolne, lecz ma miejsce pod naciskiem określonych okoliczności.

Zdaniem Sądu Okręgowego nie sposób podzielić zarzutu apelującej, która podniosła, że powód bez jakiegokolwiek sprzeciwu uznał roszczenie i dokonał zapłaty zajętej wierzytelności. Prawidłowo bowiem Sąd I instancji ustalił – na podstawie załączonych akt postępowania egzekucyjnego o sygn. (...), iż w odpowiedzi na dokonane przez komornika

pismem z dnia 9 maja 2013 r. zajęcie wierzytelności, trzeciodłużnik (powód) zwrócił się do organu egzekucyjnego z pismem, w którym wnosił o przedłużenia terminu do złożenia oświadczenia, o jakim mowa w przepisie art. 896 § 2 pkt 1 i 2 k.p.c., ze względu na skomplikowany stan faktyczny oraz konieczność skompletowania odpowiednich dokumentów. Następnie pismem z dnia 28 maja 2013 r. powód wskazał, iż posiada przysługujące mu wobec dłużnika wierzytelności (które w treści tego oświadczenia wymienił) i poinformował komornika sądowego, że wstrzymuje się ze spełnieniem świadczenia, bowiem zamierza dokonać potrącenia tych wierzytelności. Dopiero gdy komornik, w następstwie pisma wierzycielki z dnia 6 czerwca 2013 r., pismem z 7 czerwca 2013 r. wezwał do realizacji zajęcia informując, że trzeciodłużnikowi może grozić odpowiedzialność odszkodowawcza względem wierzycielki oraz grzywna wymierzona na podstawie art. 902 k.p.c. w związku z art. 886 k.p.c., powód przelał na konto komornika kwotę 23.277,49 zł. Zaznaczenia przy tym wymaga, iż w tej sprawie, wobec stanowiska prezentowanego przez samą stronę powodową, należało uznać, że powodowi można przypisać wiedzę o tym, iż wierzytelność, jaka wynikała z faktur VAT nr (...) (i która to należność, wynikająca z tychże faktur, została wpłacona na rachunek bankowy komornika sądowego) nie przysługiwała dłużnikowi tj. (...) spółce z o.o., lecz cesjonariuszowi (...) spółce z o.o. Nie można natomiast tracić z pola widzenia, że zanim zapadły wyroki w postępowaniu prowadzonym przez Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy w Warszawie, sygn. akt XVI GC 2073/13 i Sąd Okręgowy w Warszawie, sygn. akt XXIII Ga 1450/14, okoliczność ta nie była jednak tak oczywista. Sąd Okręgowy wskazuje, iż to tę okoliczność winna była podnieść strona powodowa składając oświadczenie, o jakim mowa w art. 896 § 2 pkt 1 i 2 k.p.c., czego nie uczyniła. Można zatem przyjąć, iż pismo złożone przez trzeciodłużnika w dniu 28 maja 2013 r. nie stanowiło właściwej obrony przed spełnieniem obowiązku realizacji zajęcia wierzytelności. W sprawie niniejszej istotne było zatem stwierdzenie, jakie konsekwencje pociąga za sobą takie postępowanie powoda.

Celem ustalenia tej okoliczności, należy powrócić do rozstrzygnięcia podstawowej w niniejszej sprawie kwestii, to jest tego, czy pojęcie „w celu uniknięcia przymusu” winno być interpretowane w sposób szeroki, czy też wąski. Gdyby przyjąć argumentację apelującej, należałoby uznać, że obrona powoda w postępowaniu egzekucyjnym o sygn. akt (...) nie była właściwa, nie złożył on bowiem oświadczenia, o jakim była mowa powyżej, tym samym nie może domagać się zwrotu spełnionego świadczenia, zgodnie z art. 411 pkt 1 k.c. Sąd Okręgowy podziela natomiast ten kierunek wykładni, który został przyjęty przez Sąd I instancji. Zasadą jest bowiem obowiązek zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia, także wtedy gdy miało ono postać świadczenia nienależnego, z wyjątkami, które taki obowiązek wyłączają. Jednym z takich wyjątków jest sytuacja, gdy spełniający świadczenie wiedział, że nie był do świadczenia zobowiązany, chyba że spełnienie świadczenia nastąpiło z zastrzeżeniem zwrotu albo w celu uniknięcia przymusu lub w wykonaniu nieważnej czynności prawnej. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 listopada 2005 r. (II CK 177/05, LEX nr 346049) pojęcie przymusu, o jakim mowa w art. 411 pkt 1 k.c., nie może być interpretowane w sposób zawężający. To nie tylko zagrożenie egzekucją świadczenia, ale także stworzenie takich sytuacji, w których spełniający świadczenie, aby uniknąć niekorzystnych i często nieodwracalnych skutków, zmuszony jest spełnić świadczenie, mimo świadomości, że świadczy nienależnie.

Podkreślenia przy tym wymaga, iż takie stanowisko, na jakie powołuje się skarżąca, także było reprezentowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Jednakże w ocenie Sądu Odwoławczego podzielić należy pogląd wyrażony w glosie krytycznej Pawła Książaka do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 2002 r. (IV CKN 1166/00, OSNC 2003/6/90), iż z punktu widzenia art. 411 pkt 1 k.c. nie powinno mieć znaczenia, czy było możliwe przeciwstawianie się egzekucji w drodze środków procesowych (por. wyrok SN z dnia 9 sierpnia 2012 r., V CSK 372/11, LEX nr 1231631) i czy podjęta obrona była właściwa, bowiem nawet brak takiej obrony nie może być utożsamiany z dobrowolnym spełnieniem świadczenia. Nie można uznać za trafną argumentacji apelującej, jakoby postępowanie organu egzekucyjnego w postaci skierowania do powoda pisma wzywającego do realizacji zajęcia komorniczego, jako pozostające w granicach prawa, nie stanowiło przymusu. Niezasadny jest zarzut, iż nie można za przymus organu egzekucyjnego potraktować standardowego pouczenia komornika zawartego w zajęciu wierzytelności, jako że mogą się z tym wiązać określone niekorzystne dla dłużnika zajętej wierzytelności skutki majątkowe. Sąd Rejonowy trafnie uznał, iż wezwanie trzeciodłużnika (powoda) do spełnienia świadczenia pod rygorem zastosowania grzywny bądź odpowiedzialności odszkodowawczej, stanowiło klasyczne działanie pod przymusem organu egzekucyjnego, reprezentującego przymus państwa. Dlatego niezależnie od tego, czy podjęta przez stronę powodową obrona przed

realizacją zajęcia komorniczego była właściwa, uznać należy, iż powód miał świadomość, że spełnia świadczenie nienależne, bowiem został do tego zmuszony okolicznościami, o jakich była mowa powyżej. Z tego względu żądanie powództwa było uzasadnione, jak też orzekł Sąd I instancji.

Mając na uwadze powyższe Sąd Okręgowy oddalił apelację na mocy art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania odwoławczego orzeczono stosownie do jego wyniku, na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. Wysokość należnych powodowi kosztów zastępstwa procesowego ustalono w oparciu o § 2 pkt 5 oraz § 10 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U z 2015 r., poz. 1804).